

УДК 343.92

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТЯЖКОЇ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ В ОСОБЛИВО ВЕЛИКИХ МІСТАХ УКРАЇНИ

В. В. Бойко, аспірантка кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Постановка проблеми. Під час розв'язання будь-якої наукової проблеми завжди опрацьовується певний алгоритм обрання найдоцільніших дослідницьких шляхів, який зумовлює, з одного боку, специфіку всього пошуку в цілому, а з другого – послідовність використання визначеного набору прийомів, методів і способів, що спрямовані на розкриття сутності як самого процесу прирощення нового наукового знання про конкретну сферу об'єктивної дійсності, так й пізнавальних можливостей вживаного дослідницького інструментарію в установленні природи цієї дійсності. З огляду на це не є виключенням і вивчення особливостей тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах України.

Під час вивчення територіальних особливостей насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи постає завдання всебічного врахування великої кількості показників, якими характеризуються досліджувані особливо великі міста. До таких, зокрема, належать: географічне розташування, історія розвитку, соціально-економічні параметри, демографічна ситуація, міграційні процеси, культурний розвиток, інфраструктура тощо. Ці показники є джерелами інформації про середовище, в якому формуються антисуспільні установки, а, отже, і про детермінацію злочинності у цих населених пунктах. Крім того, на основі отриманої комплексної інформації про розглядувану насильницьку злочинність і її детермінацію

є можливою розробка стратегії вдосконалення боротьби зі злочинністю не лише у досліджуваних містах, а й у межах інших схожих за класифікацією і типом великих міст. Проте реалізація перелічених завдань потребує чіткої організації та грамотного проведення кримінологічного дослідження тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах України, що, у свою чергу, зумовлює необхідність звернення до питань методологічного характеру, як-от: грамотної організації самого процесу прирощення нового наукового знання; урахування тих визначальних категорій, що є своєрідними індикаторами специфіки розглядуваної проблеми; правильного відбору надійних джерел інформації; тощо.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Неабияке значення для розуміння особливостей проведення кримінологічних досліджень злочинності у цілому та окремих її різновидів, зокрема, мають роботи таких вітчизняних та зарубіжних учених, як Г. А. Аванесов, Ю. Д. Блувштейн, А. І. Долгова, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. Г. Кулик, В. В. Панкратов та ін. Питанням організації проведення кримінологічного дослідження злочинності у регіональному аспекті приділяли увагу такі вчені, як А. М. Бабенко, В. М. Бесчастний, І. Г. Богарирьов, Р. С. Веприцький, М. О. Кисильов, С. І. Мінченко, І. О. Топольскова, І. М. Чекмарьова, В. І. Шакун,

Водночас, оскільки за останні роки проблематика тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах України не ставала предметом пильної уваги та ретельного аналізу, то можна констатувати, що й питання організації та проведення відповідного вивчення розглядуваного виду злочинності на визначеному територіальному об'єкті так само не ставали предметом окремого інтересу. При цьому, як справедливо підкреслив А. П. Закалюк, особливості та властивості наукового пізнання основною формою якого є наукове дослідження, зумовлюються та визначаються головною його відмінністю, якою є методичне забезпечення [1, с. 97].

Метою статті є визначення специфіки організації та проведення кримінологічного дослідження, що охоплює, по-перше, методику як систему науково обґрунтованих у ракурсі здійснення цього

дослідження прийомів і методів, а, по-друге, загальний алгоритм досягнення мети і вирішення завдань дослідження, яким насамперед визначається послідовність етапів наукового пошуку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Один із перших дослідників у галузі міської злочинності В. П. Філонов свого часу справедливо зазначав, що кримінологічному вивченню міської злочинності має передувати розробка якісної програми дослідження і, особливо, її методологічного розділу. Останній включає в себе: формулювання проблеми; окреслення меж об'єкта і предмета дослідження; викладення його мети і завдань; вивчення результатів попередніх досліджень; визначення та тлумачення основних понять; висування робочих гіпотез; пошук способів доказів та їх перевірку [2, с. 7]. У подальшому вказана схема була доповнена й вдосконалена іншими вченими.

Спираючись на нещодавній доробок І. М. Чекмарьової, зазначимо, що будь-яке територіальне дослідження злочинності, в тому числі й вивчення тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах, має бути представленим у вигляді визначених, послідовних дій дослідника, яких необхідно суворо дотримуватися з метою досягнення максимальної ефективності наукового пошуку [3, с.67–68]. Цілком погоджуючись із цим автором, лише зауважимо, що сучасна методика вивчення злочинності в особливо великих містах, включаючи й аналізований вид злочинності, має відрізнитися цілеспрямованістю, бути позбавленою хаотичності та передбачати структуровану систему технологічних операцій, пов'язаних між собою спільною метою та завданнями процедури, що складаються з відносно самостійних етапів.

Крім того, у процесі прирощення наукового знання вченими виділяються методологічний (теоретичний) та процедурний блоки. У різних варіаціях сучасні погляди на перший блок включають такі елементи, як: 1) обрання теми, розробка програми і плану дослідження; 2) вивчення стану дослідження у наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених; 3) вибір методів дослідження; 4) організація аналізу злочинності в обраних із цією метою особливо великих містах (визначення джерел досліджуваної інформації, безпосередній збір інформації, статистична обробка й первинний

аналіз зібраної інформації); 5) узагальнення отриманої інформації; 6) висування гіпотез та їх перевірка; 7) за необхідністю додатковий збір потрібної інформації; 8) формулювання висновків і пропозицій; 9) перевірка та закріплення на практиці отриманих результатів [4, с.3–138; 5; 6, с.114–117; 1, с.72–188; 7, с.17–112]. У свою чергу, процедурний блок наукового дослідження є реалізацією стратегічного плану дослідження. Як правило, він складається довільно, залежить від рівня, мети і завдань та включає: розподіл дослідження на етапи; обрання методики реалізації кожного з них; визначення способів перевірки робочих гіпотез; окреслення форм реалізації результатів дослідження [3, с.67–69].

На наш погляд, одним із найбільш відповідальних етапів дослідження є аналіз стану наукового дослідження. Саме він дозволяє систематизувати вже отримані раніше результати, визначити найбільш оптимальну схему власного дослідження, конкретизувати мету, уникнути дублювання під час висування і перевірки гіпотез, і, як наслідок, вдосконалити методологічну та організаційну складову власного дослідження. Більше того, аналіз попередніх наукових джерел дозволяє виділити цілу низку найбільш ефективних прийомів і методів пізнання явища насильницької злочинності у великих містах та обрати оптимальний власний шлях до пізнання властивостей саме тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах України. У зв'язку із цим розробка власного підходу до пошуку ефективних шляхів організації та проведення кримінологічного дослідження тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах України передбачає насамперед вивчення й узагальнення наявного досвіду попередніх дослідників.

За результатами аналізу чисельних кримінологічних досліджень із цієї проблематики можна з упевненістю констатувати, що основні методологічні й організаційні традиції вивчення територіальних відмінностей злочинності у великих та особливо великих містах були закладені ще на початку у XIX ст. (А. Геррі, А. Кетле, Ч. Ломброзо, Г. Тард, Е. Феррі та ін.). Протягом XX ст. вагомий внесок у вивчення насильницької злочинності у великих та особливо великих містах зробили американські вчені Р. Парк, Е. Берджес та

Л. Вірт, К. Шоу, Г. Маккей, Х. Зорбо, О. Ньюман, англійці С. Сміт, С. Лотье, Р. Чільтон, німецькі дослідники К. Опп, Й. Хельмер, К. Шмід та ін. Ці автори на матеріалах окремих великих та особливо великих міст своїх країн вирішували практичні проблеми дослідження особливостей територіально-просторового та часового розподілу насильницької злочинності (вбивств, тілесних ушкоджень, озброєних нападів і т.д.). З урахуванням цих напрацювань відбувалося вдосконалення регіонального і міського планування, а також будувалася організація поліцейської діяльності із протидії злочинності [8, с. 32–39]. Окремі теоретичні та практичні надбання зазначених учених проаналізовані та широко висвітлені в роботах зарубіжних і вітчизняних учених, а їх висновки використані навіть у практичній діяльності.

Вітчизняні вчені так само за різних часів приділяли увагу питанням міської злочинності. Одним із перших в Україні комплексний кримінологічний аналіз злочинності у великому промисловому місті здійснив В. П. Філонов (1970–1978 рр.). Завдяки правильно обраної методики дослідження автор отримав високо репрезентативні дані щодо особливостей злочинності (в тому числі й тяжкої насильницької проти життя та здоров'я особи) у великому промисловому місті; виявив специфіку її структурного розподілу, поширеність злочинності серед різних соціальних і вікових груп міського населення; представив систему причин та умов, що детермінують злочинність в умовах великого промислового міста [2, с. 7]. Цю справу, до речі, зазначений учений продовжив й надалі [9, с. 58–66].

Серйозні дослідження злочинності, в тому числі й тяжкої насильницької проти життя та здоров'я особи, у великих та особливо великих містах були проведені вже за часів незалежності України. Так, одним із перших звернувся до цієї проблеми В. І. Шакун, який справедливо зазначив, що у кримінологічному сенсі міста-«мільйонери» є найскладнішими регіонами в Україні; а урбанізація і пов'язана з нею міграція населення призводять до змін у соціально-економічних, демографічних і соціально-психологічних процесах суспільного життя, створюючи міське середовище, значною мірою сприятливе для зростання всіх видів злочинності [10, с. 7, 229–236].

Серед цікавих робіт не можна не відмітити й навчальний посібник В. В. Голіни, який було видано у Харкові у 1997 р. [11, с. 3–50]. Особливістю цієї роботи є та обставина, що автор запропонував власний погляд на систему організації дослідження, а також на систему запобіжних заходів саме насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи. Основні ідеї автора були продовжені, розвинені та збагачені на прикладі дослідження злочинності неповнолітніх і системи її попередження у великому місті. Згадане дослідження проведене авторським колективом у складі В. В. Голіни, В. П. Ємельянова, А. Б. Благої, В. С. Батиргарєвої, Б. М. Головкина та ін. Ученими запропоновано власну методику дослідження неповнолітніх у великому місті, надано кримінологічну характеристику аналізованого виду злочинності у м. Харкові, виявлено чинники формування злочинної поведінки підлітків у великому місті, запропоновано комплексну систему заходів із профілактики та попередження злочинності неповнолітніх із боку різних суб'єктів запобігання злочинності [12, с. 386], в тому числі й злочинам насильницької спрямованості.

Самостійне значення дослідженню злочинності у межах великого міста як специфічному об'єкту кримінологічного вивчення відводили українські вчені І. Г. Богатирьов та М. О. Кисильов. Ґрунтуючись на положеннях, запропонованих свого часу А. І. Долговою і Е. В. Кузнецовою, та на основі статистичних даних за 2007–2009 рр., дослідники надали визначення поняттю «місто», представили класифікацію міст за кількістю населення та на основі рейтингового аналізу згрупували міста Дніпропетровської області, виходячи із чисельності населення та розмірів території [13, с. 17–19].

Паралельно подібну роботу проводили В. М. Бесчастний та А. М. Бабенко за матеріалами великих міст, районів та селищ Донецької області. У результаті ученими представлено комплексний кримінологічний аналіз злочинності, виявлено місцеві причини та умови, запропоновано шляхи покращення практики протидії злочинності у регіоні. Також зазначеними науковцями був розроблений високоточний прогноз стану злочинності на найближчі роки, який з незначними – статистично припустимими відхиленнями – практично повністю підтвердився. За результатами дослідження були

видані відповідні звіти та науково-практичні рекомендації для територіальних органів МВС України [14, с. 3–47].

У 2012 р. світ побачила ще одна праця, підготовлена колективом авторів під керівництвом В. В. Голіни. Йдеться про дослідження під назвою «Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні». В указаній праці В. В. Голіною, С. Ю. Лукашевичем і М. Г. Колодяжним досліджені методологічні, теоретичні та прикладні питання програмно-цільового підходу у сфері запобігання і протидії злочинності на регіональному та міському рівні. Ученими запропоновано модель державної програми та комплекс стратегій запобігання злочинності (у тому числі й насильницькій проти життя та здоров'я особи) шляхом упровадження нерепресивної політики у сфері протидії злочинним проявам. На наш погляд, важливим організаційним і практичним надбанням стали пропозиції учених щодо міського планування заходів запобігання злочинності та моделі державної програми, державно-го і типового регіонального плану [15, с. 173–224, с. 255–262].

Окремо слід зупинитися на доробкам А. М. Бабенка, яким, зокрема, на підставі комплексного системного аналізу опрацьовано методику соціально-кримінологічного дослідження регіональної злочинності, в тому числі й тяжкої насильницької проти життя та здоров'я особи. Автором розроблено зручну багатоступеневу систему міждисциплінарного регіонального кримінологічного дослідження злочинності, що дозволяє вивчати не лише загальну регіональну злочинність та її різновиди, а й виокремлювати особливості її концентрації на певних територіях, проводити класифікацію територій областей за рівнем кримінальної ураженості певними видами злочинності, виявляти місцеві комплекси факторів криміногенної і антикриміногенної дії. На думку автора, запропоновану методику, залежно від рівня і завдань, можна використовувати під час вивчення територіальних особливостей злочинності у межах кількох країн, регіонів (груп областей чи країн), міст, селищ, районів і навіть вулиць [16, с. 116–123; 17, с. 90–98; 18, с. 13–26; 8, с. 79–112]. Із позиції синергетичного погляду на процес прирощення міждисциплінарних знань автором комплексно застосовувалася система певних наукових підходів, що дозволило розробити теоре-

тичну модель практично орієнтованої методики вивчення регіональної злочинності в Україні у сучасних умовах. Серед таких підходів слід вказати на: загальні (антропологічний, аксіологічний та соціологічний) та спеціальні (територіальний, географічний, конкретно-кримінологічний і комплексний соціально-кримінологічний). Системоутворюючим і водночас інноваційним підходом, що об'єднує всі спеціальні, за твердженням ученого, є, зокрема, регіональний підхід, що функціонує у межах загального системного підходу як провідного при комплексному дослідженні системи регіональної злочинності в Україні [18, с. 11–12].

Отже, у рамках нашого дослідження чимало висновків наведених вище авторів потребують перевірки крізь призму закономірностей існування та продукування тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах України на рівні окремих – самостійних гіпотез.

Крім вищеописаних результатів досліджень, останніми роками в Україні видано ще цілу низку інших наукових праць – монографій, науково-практичних посібників, дисертаційних досліджень, наукових статей тощо. Серед них можна виділити роботи Б. М. Головкина («Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері» (Харків, 2004 р.); «Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання» (Харків, 2011 р.); Р. С. Веприцького («Феноменологія злочинності в регіоні» (Харків, 2014 р.); О. М. Ігнатова («Протидія загальнокримінальній насильницькій злочинності в Україні» (Харків, 2013)); О. М. Храмцова («Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства» (Харків, 2015)) та ін.

Як видно із вищезазначеного, проблемам вивчення і запобігання насильницькій злочинності приділялося дуже багато уваги. Всі з перелічених робіт, безумовно, є вагомим теоретичним, методологічним та практичним надбанням. Отримані згаданими вченими результати, наведені висновки та пропозиції характеризуються вагомою методологічною та науково-практичною значимістю. Для свого часу їх з упевненістю можна визнати надійними, достовірними і такими, що й сьогодні володіють високим потенціалом об'єктивної

методологічної цінності. Разом із тим у зв'язку із плином часу, історичними змінами соціальних, економічних, демографічних і політичних процесів, в умовах сьогодення деякі з положень на рівні окремих гіпотез стосовно існування тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в умовах особливо великих міст України потребують перевірки.

За справедливими висновками кримінологів, всебічне вивчення та аналіз злочинності, в тому числі й тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в умовах особливо великого міста, передбачає постійне її вимірювання в масштабах усієї країни і, особливо в межах окремих конкретних міст. Ця робота має проводитися систематично, мати поточний і перспективний характер. Адже вона дає можливість відбити не лише існуючу злочинність, її минулий стан, а й стати передумовою для її прогнозування та організації якісного запобігання у майбутньому [19, с. 36]. За точним висловленням В. П. Філонова, сам процес вивчення злочинності у великих містах є методом удосконалення діяльності всіх правоохоронних органів [20, с. 183] і, зокрема, органів Національної поліції.

Якщо врахувати, що тяжка насильницька злочинність проти життя та здоров'я особи є складовим і невід'ємним елементом загальної злочинності, то під час дослідження цілком доречно застосовувати всі понятійні, сутнісні і функціональні категорії, що властиві й для всієї злочинності. І тут не можна не згадати висловлювання А. І. Долгової, яка свого часу справедливо зазначала, що злочинність, у тому числі й тяжка насильницька проти життя та здоров'я особи, – це продукт суспільства, але такий, що володіє відносною самостійністю, своїми власними закономірностями розвитку, функціонування, має здатність зворотного впливу на соціальне середовище, що її породжує; зміни середовища позначаються на злочинності не автоматично, а переломлюючись через притаманні їй характеристики [4, с. 9]. Дотримуючись позиції К. Т. Ростова [21, с. 4], зазначимо, що предметом нашого дослідження виступає цілісна територіально-кримінологічна система особливо великого міста, яка зумовлюється матеріальним і духовним середовищем, включаючи саму тяжку насильницьку злочинність проти життя та

здоров'я особи, її соціальні, економічні й інші причини, що залежать від специфічних місцевих умов у межах території конкретного міста.

У цьому сенсі всебічне пізнання явища тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великому місті викликає необхідність пошуку узагальнюючих понять, які найбільш повно відображали б кількісно-якісні показники злочинності та чинники, що її продукують. Як одну з таких категорій у кримінології використовують поняття «кримінологічної обстановки». З організаційно-методичних позицій отримання об'єктивної інформації ця категорія, за справедливим твердженням фахівців, відкриває можливості для комплексного вивчення того або іншого виду злочинності як відносно самостійної підсистеми, дозволяє у повному обсязі виявляти її закономірності і зв'язки з іншими соціально-економічними складовими у розрізі конкретних територіально-просторових систем [22, с. 3]. З урахуванням викладеного у контексті більш чіткого розуміння методики дослідження тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи уявляється доцільним більш детально зупинитися на такому важливому понятті, як кримінологічна обстановка.

В узагальненому вигляді у науці кримінологічна обстановка можна представити як систему певних умов матеріального й духовного життя населення визначених територій, яка є похідною від того або іншого географічного розташування, способу виробництва, що є підґрунтям для духовного та культурного розвитку населення, фундаментом для його правосвідомості, що, власне, й зумовлює той або інший стан правопорядку і відповідно рівень правопорушень та цій території. Певний рівень правопорушень, що охоплюється поняттям кримінологічної обстановки, є: по-перше, відображенням недоліків функціонування суспільної системи; по-друге, індикатором якості життя населення конкретних територіально-просторових систем; по-третє, показником ефективності роботи правоохоронної системи [8, с. 73]. Отже, у контексті нашого дослідження, передбачається всебічне вивчення кримінологічної обстановки як узагальнюючої системи елементів – злочинності, осіб, які вчиняють злочини, сукупності криміногенних і антикриміногенних чинників, що

безпосередньо зумовлюють всі взаємозв'язки і взаємозалежності у межах існування явища насильницької злочинності на території особливо великих міст.

Залежно від рівня дослідження, його завдань та мети можна вивчати злочинність у районі, місті або у групі міст, у нашому випадку – на території особливо великих міст різних областей України. Для цього територія, що вивчається, розчленовується на більшість однакові за розміром та профілем територіальні одиниці. Крім того, здійснюється збір та вивчення статистичних даних, проводяться відповідні розрахунки, вибірки та групування показників, здійснюється аналіз отриманих показників злочинності крізь призму соціально-економічних, демографічних, культурологічних, нормативно-правових та ін. чинників, після чого встановлюються ті з них, що вчиняють найбільший вплив на злочинність певних територій, із метою розробки програми протидії тяжкій насильницькій злочинності проти життя та здоров'я особи, придатної для використання з урахуванням умов території конкретних особливо великих міст. Для цього варто використовувати ретельно обрану систему методів, прийнятних саме для вивчення територіальних особливостей злочинності. Серед них чисельне місце, на нашу думку, посідає територіально-просторовий аналіз. Подібний аналіз тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах є складним, але разом із тим й всебічним підходом до вивчення злочинності, що дозволяє розкрити не лише територіальну специфіку досліджуваного виду насильницької злочинності в особливо великих містах, а й виявити її індивідуальні особливості у порівнянні з іншими містами та у розрізі окремих районів чи їх груп у межах конкретних міст. Крім цього, цей аналіз дозволяє встановити закономірності та видові особливості насильницької злочинності в певних адміністративно-територіальних системах. У цьому сенсі вивчення явища тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах України є важливим об'єктом кримінологічних досліджень і перспективним напрямом отримання нових знань про злочинність, її закономірності, територіальну поширеність, специфіку продукування на рівні особливо великих міст і їх районів.

Таким чином, сучасна методика вивчення територіальних особливостей злочинності в цілому та окремих її видів, у тому числі й на рівні особливо великих міст, включає в себе застосування широкого арсеналу дослідницьких засобів і прийомів.

Перелік літератури

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3-х кн. Київ: Ін Юре, 2008. Кн. 3 : Практична кримінологія. 320 с.
2. Филонов В. П. Преступность крупного промышленного города и руководство борьбы с нею: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1978. 18 с.
3. Чекмарьова І. М. Запобігання злочинності у прикордонних регіонах України: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 515 с.
4. Методика изучения территориальных различий преступности и их причин: метод. пособ. / А. И. Долгова, Н. В. Кривошекова, Ю. Г. Козлов, В. А. Серебрякова и др. ; ответ. ред. А. И. Долгова. Москва: Всесоюз. науч.-исслед. ин-т проблем укрепления законности и правопорядка, 1989. 140 с.
5. Зелинский А. Ф. Методика криминологических исследований : учеб. пособ. Киев: УМК ВО, 1992. 92 с.
6. Мінченко С. Методологічні аспекти аналізу злочинності в регіоні. *Право України*. 2001. №4. С. 114–117.
7. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір : монографія. Одеса : ОДУВС, 2014. 416 с.
8. Бабенко А. М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя, 2015. 515 с.
9. Филонов В. П., Федоренко Д. В. Преступность в особо крупном промышленном городе: состояние, причины и меры по ее предупреждению: монография. Донецк : ДИВД МВД Украины, 2002. 281 с.
10. Шакун В. І. Урбанізація і злочинність: монографія. Київ: Вид. Укр. акад. внутр. справ, 1996. 256 с.
11. Голіна В. В. Попередження насильницьких злочинів проти життя, здоров'я особи. Харків: Рубікон, 1997. 52 с.
12. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження: монографія / В. В. Голіна та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни та В. П. Ємельянова. Харків: Право, 2006. 292 с.

13. Богатирьов І. Г., Кисильов М. О. Кримінологічні засади запобігання злочинності у великому місті на регіональному рівні: монографія. Бровари: ПФПА, 2010. 160 с.

14. Бесчастний В. М., Бабенко А. М. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Донецькій області: тенденції, прогноз, причини та умови; шляхи вдосконалення запобіжної діяльності: науково-практичні рекомендації. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. 48 с.

15. Голіна В. В., Лукашевич С. Ю., Колодяжний М. Г. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні / за заг. ред. В. В. Голіни. Харків: Право, 2012. 304 с.

16. Бабенко А. М. Кримінологічна класифікація регіонів України та її значення для протидії злочинності. *Бюл. Мін-ва юстиції України*. 2013. №3 (137). С. 116–123.

17. Бабенко А. М. Насильницька злочинність в регіонах України: деякі кримінологічні особливості. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2013. №2 (53). С. 90–98.

18. Бабенко А. М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2015. 37 с.

19. Даньшин І. М., Голіна В. В., Кальман О. Г., Лисодєд О. В. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / за ред. І. М. Даньшина. Харків: Право, 2003. 352 с.

20. Лихолоб В. Г., Филонов В. П., Коваленко О. И., Михайлов А. Е. Криминология: учебник. Киев – Донецк, 1997. 398 с.

21. Ростов К. Т. Преступность в регионах России (социально-криминологический анализ): монография. Санкт-Петербург: Санкт-Петербург. акад. МВД России, 1998. 185 с.

22. Бабенко А. Н. Криминологическая обстановка в регионах: понятие, характеристика, значение для борьбы с преступностью. *Legea si Viata*. 2014. №8/3(272). С. 3–7.

Транслітерація переліку літератури

1. Zakaliuk, A. P. (2008). Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii: teoriia i praktyka (Vols. 1–3; Vol. 3). Kyiv: In Yure [in Ukrainian].

2. Filonov, V. P. (1978). Prestupnost' krupnogo promyshlennogo goroda i rukovodstvo bor'by s neju. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moskva [in Russian].

3. Chekmarova, I. M. (2017). Zapobihannia zlochynnosti u prykordonnykh rehionakh Ukrainy [Crime prevention in boundary regions of the South of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

4. Dolgova, A. I., Krivoshekova, N. V., Kozlov, Ju. G., Serebrjakova, V. A. et al. (1989). Metodika izuchenija territorial'nyh razlichij prestupnosti i ih prichin: metod. posob. A. I. Dolgova (Ed.). Moskva: Vsesojuz. nauch.-issled. in-t problem ukreplenija zakonnosti i pravoporjadka [in Russian].

5. Zelinskij, A. F. (1992). Metodika kriminologicheskikh issledovanij. Kiev: UMK VO [in Russian].

6. Minchenko, S. (2001). Metodolohichni aspekty analizu zlochynnosti v rehioni. Pravo Ukrainy – Law of Ukraine, 4, 114–117 [in Ukrainian].

7. Babenko, A. M. (2014). Zapobihannia zlochynnosti v rehionakh Ukrainy: kontseptualno-metodolohichni ta prakseolohichni vymir. Odesa : ODUVS [in Ukrainian].

8. Babenko, A. M. (2015). Rehionalna zlochynnist v Ukraini: zakonmirnosti, determinatsiia ta zapobihannia [Regional Crime in Ukraine: Consistent Patterns, Determination and Prevention]. *Doctor's thesis*. Zaporizhzhia [in Ukrainian].

9. Filonov, V. P., Fedorenko, D. V. (2002). Prestupnost' v osobo krupnom promyshlennom gorode: sostojanie, prichiny i mery po ee preduprezhdeniju. Doneck : DIVD MVD Ukrainy [in Russian].

10. Shakun, V. I. (1996). Urbanizatsiia i zlochynnist. Kyiv: Vyd. Ukr. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian].

11. Holina, V. V. (1997). Poperedzhennia nasylnytskykh zlochyniv proty zhyttia, zdorov'ia osoby. Kharkiv: Rubikon [in Ukrainian].

12. Holina, V. V. et al. (2006). Kryminolohichni problemy poperedzhennia zlochynnosti nepovnlitnikh u velykomu misti: dosvid konkretno-sotsiolohichnoho doslidzhennia. V. V. Holina, V. P. Yemelianov (Eds). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

13. Bohatyrov, I. H., Kysylov, M. O. (2010). Kryminolohichni zasady zapobihannia zlochynnosti u velykomu misti na rehionalnomu rivni. Brovary: PFPA [in Ukrainian].

14. Beschastnyi, V. M., Babenko, A. M. (2009). Kryminolohichni analiz stanu zlochynnosti v Donetskii oblasti: tendentsii, prohoz, prychny ta umovy; shliakhy vdoskonalennia zapobizhnoi diialnosti. Donetsk: DIul LDUVS im. E. O. Didorenka [in Ukrainian].

15. Holina, V. V., Lukashevych, S. Iu., Kolodiaznyi, M. H. (2012). Derzhavne prohramuvannia i rehionalne planuvannia zakhodiv zapobihannia zlochynnosti v Ukraini. V. V. Holina (Ed.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

16. Babenko, A. M. (2013). Kryminolohichna klasyfikatsiia rehioniv Ukrainy ta yii znachennia dlia protydii zlochynnosti. *Biul. Min-va yustytssii Ukrainy – Scientific Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, 3 (137), 116–123 [in Ukrainian].

16. Babenko, A. M. (2013). Nasylnytska zlochynnist v rehionakh Ukrainy: deiaci kryminolohichni osoblyvosti. *Problemy pravoznavstva ta pravookhoronnoi diialnosti – Problems of Law and Law Enforcement*, 2 (53), 90–98 [in Ukrainian].
18. Babenko, A. M. (2015). Rehionalna zlochynnist v Ukraini: zakonornosti, determinatsiia ta zapobihannia [Regional Crime in Ukraine: Consistent Patterns, Determination and Prevention]. *Extended abstract of doctor's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
19. Danshyn, I. M., Holina, V. V., Kalman, O. H., Lysodied, O. V. (2003) Kryminolohiia: Zahalna ta Osoblyva chastyny. I. M. Danshyn (Ed.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
20. Liholob, V. G., Filonov, V. P., Kovalenko, O. I., Mihajlov, A. E. (1997). Kriminologija. Kiev – Doneck [in Russian].
21. Rostov, K. T. (1998). Prestupnost' v regionah Rossii (social'no-kriminologicheskij analiz). Sankt-Peterburg: Sankt-Peterburg. akad. MVD Rossii [in Russian].
22. Babenko, A. N. (2014). Kriminologicheskaja obstanovka v regionah: ponjatje, harakteristika, znachenie dlja bor'by s prestupnost'ju. *Legea si Viata*, 8/3 (272), 3–7 [in Russian].

Бойко В. В. Особливості кримінологічного дослідження тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах України

У статті зазначається, що під час організації та проведення кримінологічного дослідження тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великому місті слід враховувати велику кількість показників, якими характеризуються аналізовані просторово-територіальні одиниці. До таких показників, зокрема, належать: географічне розташування, історія розвитку, соціально-економічні параметри, демографічна ситуація, міграційні процеси, культурний розвиток, інфраструктура тощо. Саме ці показники є джерелами інформації про детермінацію злочинності у цих населених пунктах. Разом із цим щоб врахувати всі показники якомога повніше, проведення дослідження слід організувати за певним алгоритмом, що включатиме низки етапів такого вивчення. Серед таких найбільш відповідальних етапів особливий акцент у публікації робиться на аналізі стану зарубіжних і вітчизняних наукових досліджень у галузі пізнання тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великому місті. Крім того, неабияке значення відводиться ключовим категоріям, що є важливими для прирощення нового кримінологічного знання про певний фрагмент об'єктивної дійсності. Серед таких виокремлюється, наприклад, поняття кримінологічної обстановки.

Ключові слова: кримінологічне дослідження, місто, особливо велике місто, насильницька злочинність, тяжка насильницька злочинність проти життя та здоров'я особи.

Бойко В. В. Особенности криминологического исследования тяжкой насильственной преступности против жизни и здоровья человека в особенно больших городах Украины

В статье отмечается, что во время организации и проведения криминологического исследования тяжкой насильственной преступности против жизни и здоровья человека в особенно большом городе следует учитывать большое количество показателей, которыми характеризуются анализируемые пространственно-территориальные единицы. К таким показателям, в частности, принадлежат: географическое положение, история развития, социально-экономические параметры, демографическая ситуация, миграционные процессы, культурное развитие, инфраструктура и др. Именно эти показатели являются источниками информации о детерминации преступности в этих населённых пунктах. Вместе с тем чтобы учесть все показатели наиболее полно, проведение исследования необходимо организовать по определённому алгоритму, который будет охватывать ряд этапов такого изучения. Среди таких наиболее ответственных этапов особенный акцент в публикации делается на анализе состояния зарубежных и отечественных научных исследований в отрасли познания тяжкой насильственной преступности против жизни и здоровья в особенно большом городе. Кроме того, большое значение отводится ключевым категориям, которые важны для прироста нового криминологического знания про определённый фрагмент объективной действительности. Среди таких выделяется, например, понятие криминологической обстановки.

Ключевые слова: криминологическое исследование, город, особенно большой город, насильственная преступность, тяжкая насильственная преступность против жизни и здоровья человека.

Boyko V. V. The peculiarities of criminological research of grave violent crimes against life and health, committed in the largest cities of Ukraine

The paper is concerned with the peculiarities of the organization and conducting of the criminological research of grave violent crimes against life and health, committed in the largest cities of Ukraine. It is highlighted, that such scientific research is complicated by various indexes, which characterize this type of populated localities. Such indexes are: geographical location, history of development, socio-economic parameters, demographic situation, migratory processes, cultural development, infrastructure and other. These indexes, in particular, are the sources of information about crime determination and its details in the largest cities of Ukraine. The complete research should be consisting of the specific stages. Among such stages in the article it is spoken in detail about the analyses of native and foreign criminological researches of grave violent crimes against life and health, committed in large cities. Besides it, the importance of the key scientific categories for receiving new criminological knowledge has been stressed.

Keywords: criminological research, city, the largest city, the violent crime, the grave violent crimes against life and health.

Рекомендовано до опублікування на засіданні відділу криминологічних досліджень НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України (протокол № 14 від 27.09.2017 р.).

Рецензент – к.ю.н., доц. **О. В. Ткачова**.